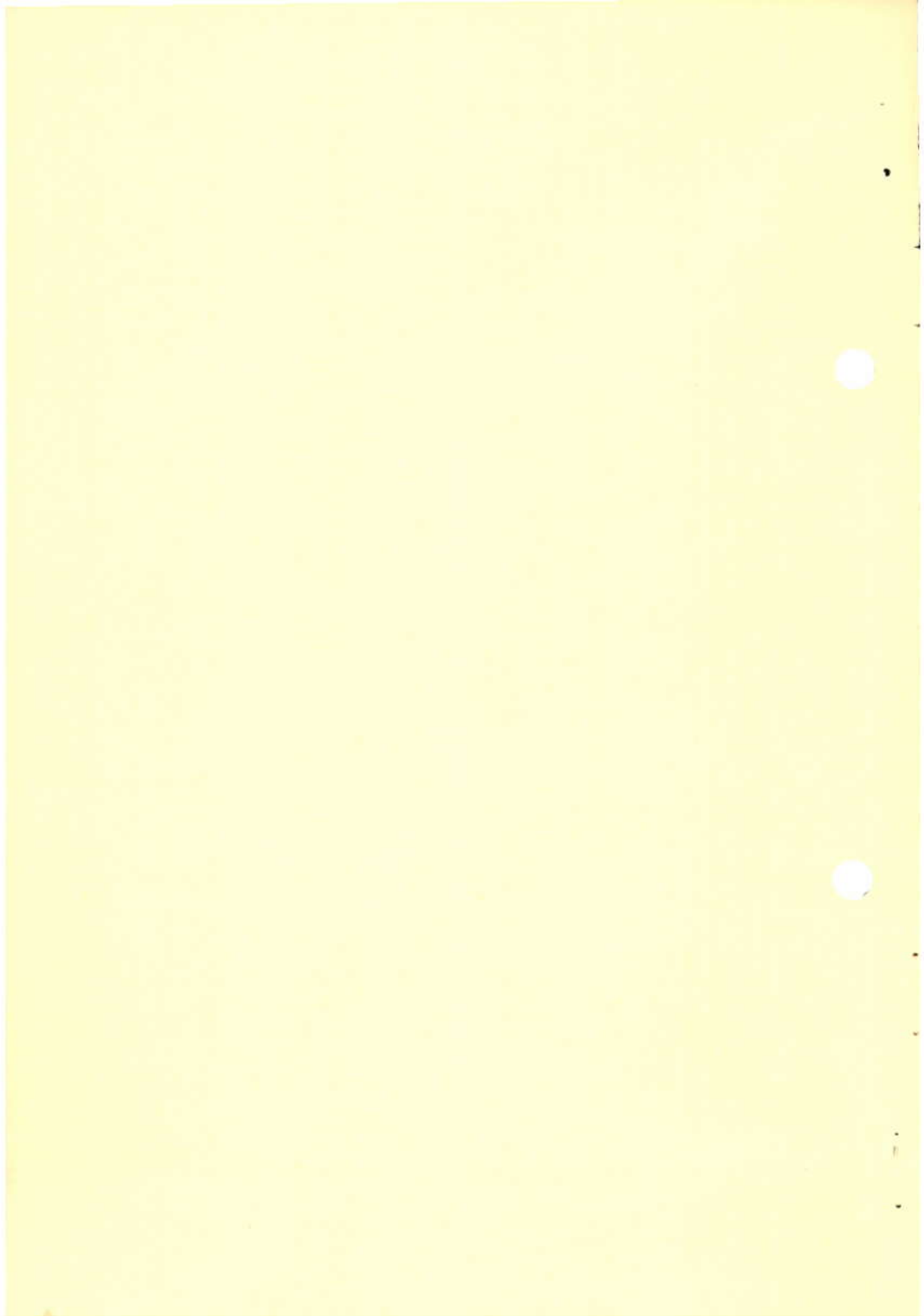

ROND
DE SCHUTSBOOM

STICHTING HEEMKUNDIGE KRING 'DE VYER HEERTGANGHEN'
GOIRLE

Doelstelling volgens de statuten:

De Stichting heeft ten doel de bevordering der studie van de heemkunde in de ruimste zin, in het bijzonder door:

a. de bevordering der studie van de heemkunde in de lokale en regionale aspecten van archeologie, geologie, toponymie, flora, fauna, architectuur, historie, folklore, sociale geografie en taalgebruik;

b. het aanwenden of doen aanwenden van de door deze studie verworven kennis ten bate van het lokale en regionale leefmilieu door het verrichten van relevante activiteiten:

c. het in stand houden van een streekmuseum, heemerf 'De Schutsboom'.

Lidmaatschap en abonnementen

Leden van de Heemkundige Kring ontvangen het periodiek 'Rond de Schutsboom' gratis.

Losse nummers f 3,50.

Lidmaatschap Heemkundige Kring f 20,-- per jaar.

Gezinsleden f 6,50 per jaar.

Voor leden is de toegang tot de maandelijkse lezingen gratis.

Openingstijden

Het museum is open elke zondag van 15.00 tot 17.00 uur, en voor groepen op aanvraag bij het secretariaat.

Het archief is open elke zaterdag van 10.00 tot 12.00.

Adressen

Heemerf De Schutsboom, Nieuwe Rielseweg 41-43,
5051 PD GOIRLE.

secretariaat: Ralph Bunchestraat 2, 5051 KX GOIRLE,
tel. 013-342973

redactie: Venneweg 11, 5051 BN GOIRLE. tel. 013-342182

**HET VERSCHIJNEN VAN DIT PERIODIEK WERD MEDE MOGELIJK
DOOR DE FINANCIËLE BIJDRAGE VAN:**

Bloemsierkunst "Abcoven",
Abcovenseweg 23, 5051 PT GOIRLE. tel. 341388

AMRO-bank,
Kloosterplein 1, 5051 AR GOIRLE. tel. 349132

Café-Bar Benelux,
Dorpsstraat 1, 5051 CH GOIRLE. tel. 342272

van Berkel B.V. foliedaksystemen,
Ralph Bunchestraat 15, 5051 KW GOIRLE. tel. 342445

Boerenbond+ Bouwmarkt Goirle,
Weth. de Brouwerstraat 33, 5051 SJ GOIRLE.,

Garage Jac. de Brouwer,
Hoge Wal 1, 5051 PX GOIRLE. tel. 430935

**Assurantiën Burgers en van Esch, voor verzekeringen,
hypotheken, financieringen, woningbemiddeling,
Tilburgseweg 43, 5051 AA GOIRLE. tel. 342129**

Chinees Indisch Restaurant "China Garden",
Tilburgseweg 12-14, 5051 AH GOIRLE. tel. 344594

Stichting "Goirles Belang",
p/a Dorpsstraat 18, 5051 CK GOIRLE. tel. 343486

**Assurantiekantoor HEBU, eigenaar Fr. Burgers,
Lid NBVA garantie voor zekerheid.
Tilburgseweg 43, 5051 AA GOIRLE. tel. 342129**

C. Hermans de Jong,
v. Haestrechtstraat 16, 5051 VD GOIRLE.

Keurslagerij Kees van Hest, tel. 341389
tijd. v. Haestrechtstr. 16, 5051 VD GOIRLE.

HET VERSCHIJNEN VAN DIT PERIODIEK WERD MEDE MOGELIJK
DOOR DE FINANCIËLE BIJDRAGE VAN:

Tuindersbedrijf C.G. van Hoek,
Abcovenseweg 98, 5051 AJ GOIRLE. tel. 432257

Autobedrijf Hoogendoorn B.V.,
Tilburgseweg 111, 5051 AC GOIRLE. tel. 341261

Juwelier & Edelsmid Paul Hoogendoorn,
Tilburgseweg 41, 5051 AA GOIRLE. tel. 345473

Bakkerij A. van den Hout,
Tilburgseweg 98, 5051 AJ GOIRLE. tel. 341768

Café-Restaurant "De Hovel",
Tilburgseweg 37, 5051 AA GOIRLE. tel. 345474

Café W. de Kort,
Kloosterstraat 30, 5051 RD GOIRLE. tel. 341372

Café-Restaurant zalenverhuur "De Linde",
Dorpsstraat 52, 5051 CL GOIRLE. tel. 341366

Maas heeft het,
Molenstraat 41a 5051 LE GOIRLE. tel. 349034

Micro-Consult,
Tilburgseweg 104, 5051 AJ GOIRLE. tel. 341681

N.M.B.-bank N.V.,
de Hovel 25-27, 5051 NR GOIRLE. tel. 349044

Toon van Oosterhout kantoorinstallaties,
Dorpsstraat 2, 5051 CK GOIRLE. tel. 345185

Slagerij Christ van de Pol,
Dorpsstraat 49, 5051 CJ GOIRLE. tel. 341227

T. van Puijenbroek-Vroom,
Bergstraat 28, 5051 HC GOIRLE.

HET VERSCHIJNEN VAN DIT PERIODIEK WERD MEDE MOGELIJK
DOOR DE FINANCIËLE BIJDRAGE VAN:

Coöp. Rabobank B.A.,
Tilburgseweg 97, 5051 AB GOIRLE. tel. 342831

Poelier J. van Roesel,
Dorpsstraat 63, 5051 CJ GOIRLE. tel. 341484

Bouwbedrijf P.J. Schellekens B.V.,
Dorpsstraat 60, 5051 CL GOIRLE. tel. 341617

Schepens electro,
Tilburgseweg 77, 5051 AB GOIRLE. tel. 341337

Bloemenmagazijn Schraven,
v. Malsenstraat 30, 5051 CD GOIRLE. tel. 343382

Taxi Smolders B.V.,
Tilburgseweg 61, 5051 AB GOIRLE. tel. 341432

Garage Spijkers B.V.,
Dorpsstraat 47, 5051 CJ GOIRLE. tel. 347771

J. Vekemans B.V. schildersbedrijf,
Ralph Bunchestraat 21, 5051 KW GOIRLE. tel. 341374

ROND DE SCHUTSBOOM

periodiek van:

STICHTING HEEMKUNDIGE KRING
"DE VYER HEERTGANGHEN"
GOIRLE

secr.: Ralph Bunchestraat 2, 5051 KX GOIRLE. 013-342973
redactie: Venneweg 11, 5051 BN GOIRLE. 013-342182

jaargang: 7

nummer: 1

mei 1987.

INHOUDSOPGAVE

* Inleiding	blz. 2
* Onze vroede vaders van weleer:-A. Houtepen De secretaris die niet rekenen kon	3
* Genealogie: onze familienaam -6- Joseph Wijdemans	6
* De Kempen en zijn volk -6- Willy van Rooy	9
* Tussen Ley en die Gemeynackeren:-JCJ Hoogendoorn De uitgifte van de Gemeynt aan W-Tilburg en Goirle	13
* Stilstaan in de kruidentuin: De Doornappel - Ton Sas	18
* Gelicht uit oude archieven; - Niek Klooster	20
* Het heemarchief leeft - Joseph Wijdemans	24
* Uit de koker van Cees Robben over Goirle: De lievelingen van Cambrinus en Hertog Jan en daar horen die van sobrietas niet bij ...	26
* In onze brievenbus: Uitslag van de enquête	36

INLEIDING

Zoals U ziet is 'Rond de Schutsboom' in een nieuw jasje gestoken. Ons bestuurslid Cees Santegoets maakte de nieuwe omslag.

Dankzij een aantal Goirlese sponsors is het ook mogelijk geworden ons periodiek te laten drukken; hun namen vindt u op het gele inlegvel.

Met 'onze vroede vaders van weleer', een veel gelezen serie, zoals u in de uitslag van de enquête kunt vernemen, kunt u weer lachen.

Met onze familienaam-uitleg zijn we al tot de letter 'R' gekomen. Nieuwe leden zullen na de 'Z' toegevoegd worden.

De nog steeds nieuwsgierige Willy van Rooy verhaalt over zijn speurtochten naar een oud nonnetje.

Jan Hoogendoorn legt ons, aan de hand van een akte uit 1329, uit hoe de uitgifte van de 'gemeynt' in zijn werk ging.

Niek Klooster gaat wat minder ver terug in de tijd, midden 18e eeuw. Hij heeft een akte ontcijferd, waaruit blijkt hoe zielig het toen met Goirle gesteld was.

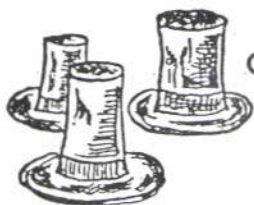
U hoeft echter niet zulke oude documenten te doorvorsen om gehoor te geven aan de oproep van onze archivaris ir 'het heemarchief leeft'.

Cees Robben neemt u mee op kroegentocht rond 1800 en vertelt u wat 'oculaire inspectie' is.

Ton Sas, onze nieuwe voorzitter, houdt het wat dichterbij huis met de Doornappel, waarmee u heksen kunt verjagen.

de redactie.

ONZE VROEDE VADEREN VAN WELEER —

DE SECRETARIS DIE NIET REKENEN KON

In november 1924 deed de gemeentesecretaris alias ontvanger, ambtenaar van de burgerlijke stand, administrateur van het grondbedrijf, de raadsleden een staat met cijfers toekomen, waaruit zou moeten blijken 'dat de Gemeente nimmer geprofiteerd kan hebben van z.g. winsten in vroegere jaren door de gasfabriek gemaakt'. In de vergadering van 13 mei 1925 bij de behandeling van de 'Rekening van het gasbedrijf dienstjaar 1924' komt een van de raadsleden op dit schrijven terug.

Raadslid: In 1908 is door de ontvanger een geldlening verantwoord van f 9500,-- . Volgens besluit van de gemeenteraad van 23-12-07 zou een lening voor de gasfabriek worden gesloten groot f 7000,-- à 4%, door Gedeputeerde Staten goedgekeurd op 19-03-08.

De secretaris, een beetje verbluft, zendt een ambtenaar om de boeken te halen. Middelerwijl stelt het raadslid zijn volgende vraag.

Raadslid: Volgens de balans 1923 stortte de gasfabriek in de gemeentekas f 41.481,25.
De gemeenteontvanger verantwoordt f 37.175,44
Dit maakt een verschil van f 4305,81. Waar is dit laatste bedrag verantwoord?

Het bewuste boek is inmiddels gehaald doch de secretaris kan geen post van f 9500,-- vinden. Alleen de goedgekeurde lening van f 7000,-- . Hij kan met geen

mogelijkheid opheldering geven en zegt het niet te kunnen vinden.

Het raadslid heeft de juiste balanscijfers vanaf de oprichting van de gasfabriek opgespoord en komt tot de conclusie dat er circa f 35 mille in de gemeentekas moet zijn gebleven. 'Waar zijn deze winsten dan voor besteed?

Secretaris: (Hevig onthutst.) Dat moet de Raad weten.

Raadslid: Ja maar, die moeten toch in de gemeentekas zitten.

Secretaris: Laat ze er dan maar inzitten.

Raadslid: Uw cijfers kloppen niet. Ze zijn misleidend.

Secretaris: Daar hebben ze zeker ovens voor gekocht.

Raadslid: Indien de winsten voor wegen, trottoirs enz. besteed zijn, kan zulks toch gerust medegedeeld worden. Het gaat niet op de Raad wat cijfers voor te toveren met de conclusie 'dat er nooit winsten gemaakt zijn'.

Voorzitter: De cijfers zijn eigenmachtig door de secretaris opgesteld.

Raadslid: Zelfs de cijfers van rente en aflossing kloppen niet met de officiële balansen.

Secretaris: Dat is wel mogelijk. U heeft misschien verstand van 'commerciële boekhouding', maar wat ik hier voer is geheel wat anders.

Raadslid: Dat merk ik, daar kunt U zelf nog niet aan uit. Ik vraag U niets anders dan opheldering over de door mij geconstateerde verschillen. Wanneer U deze mij niet kunt geven, zal ik ze in Den Bosch zien te krijgen.

Secretaris: Die kunt U hier ook in de gemeenterekeningen vinden. Ik boek enkel inkomsten en uitgaven; waar het geld voor besteed wordt heb ik niets mee te maken.

- Raadslid: Ik hou vol dat Uw cijfers niet kloppen.
- Secretaris: U zegt iets wat niet waar is. Bovendien is het stuk in mijn vrije tijd gemaakt.
- Raadslid: Ik bewijs U toch dat ze absoluut misleidend zijn. Maar ik wens er met U niet verder over te praten. Ik zal in Den Bosch wel inlichtingen vragen.
- Secretaris: (tot de voorzitter) Ik dacht wel dat ik er vanaavond nog aan zou moeten.
- Raadslid: Dus U voelde toch nattigheid!

De voorzitter sluit hierna de discussie erop wijzend dat het Gasbedrijf vroeger niet afzonderlijk beheerd werd en alle gelden in de gemeentekas terecht kwamen.

Laatste opmerking Raadslid: Juist daarom moeten ze hier worden verantwoord.

In de daarop volgende raadsvergadering van 11-06-'25 stond van deze discussie niets genotuleerd. Na een opmerking hierover door het betreffende raadslid, deelde de secretaris mede 'dat hij niet kan notuleren en tegelijkertijd inlichtingen geven. Of het raadslid zelf geen stukje kon schrijven?'

Raadslid: Misschien komt 'Goirlese toestanden' binnenkort wel uit, dan kunt U het daaruit overnemen!

Voorzitter: Goed, dat zullen we dan afwachten.

En inderdaad stond in de notulen die werden voorgelezen in de vergadering van 24 juli 1925: 'Raadslid heeft me verwezen naar een blaadje dat binnen enkele dagen zou verschijnen, waaruit ik de betreffende debatten wel zou kunnen overnemen.' En hij voegt eraan toe: 'Dit blad dat bezield is met Trotskische ideeën heeft een artikel aan mijn persoon gewijd, waarvan de inhoud zo beledigend is, dat ik niet kan besluiten daaruit iets te notuleren.' Dat is dan ook nooit gebeurd.

Uit: Goirlese Toestanden

Ad Houtepen.

GENEALOGIE

ONZE FAMILIENAAM -6-

We gaan weer verder met de behandeling van de familienamen volgens onze ledenlijst.
We waren bij de -N- gebleven.

NELISSEN;

De zoon van Nelis. Zie verder bij Cornelissen.

NUITEN;

Afstammeling van Nuit, dit is Nuttert afgeleid van Nidhard. Het is een tweestammige germaanse naam; het eerste lid 'Nijd' in de betekenis van 'toorn in de strijd'; het tweede lid is 'hard', dit betekent 'stevig'. Dus 'sterk in de strijd'.

NIJHUIS:

Dit is Nieuwhuis. Mogelijk is de persoon afkomstig van Nijenhuis in Groningen of Nijhuizum in Friesland. In Duitsland bestaat ook nog een Nieuwenhuizen in Westfalen. Of de persoon genoemd is naar zijn eigen nieuwe woning of naar de plaatsnaam zal onder genealogisch onderzoek nooit zeker zijn. Een feit is echter dat beide naar een nieuwe woning zijn genoemd.

VAN OSTADE(N) ;

Een persoon afkomstig van Ostade onder Asten, Ostaayen onder Zundert of Ostaay in Limburg.

In 1381 komt de Astense Ostade voor als 'Onstade', dit betekent slechte woonplaats en men bedoelt dan de grond.

OTTEN;

Afstammeling van Ode, dit is een eenstammige verkorting van andere germaanse namen met de samenstelling Od-, zoals Odebrecht, Odulf, etc. Od- betekent 'erfgoed'.

-P-

P(E) IJNENBURG(H) - P(E) IJNENBORG(H) ;

Volgens genealogisch onderzoek is de oudst bekende stamvader Godefridus Poyenborch in de 14e eeuw. Sinds die tijd komt de naam in verschillende schrijfvormen voor.

Het laatste lid is vrij duidelijk; borg is huis.

Het eerste lid komt voor als: Pennen-, Poenu-, Poyen-, Peijnen-, Paijen-, Puijen-, Poeijen-.

De vormen zijn alle verwant; poye, poy en peye betekenen 'een verhoging van steen, meer speciaal voor het doen van aankondigingen' Het kan ook duiden op iets dat van steen is.

Toponiemen als: peyendriesch, poyen velt zijn ook bekend. Ze betekenen: een dries met stenen(puin) en een veld met stenen(puin).

Met Peijnenborg zou bedoeld kunnen worden, dat de borg uit steen gebouwd is, of dat de borg op een stenen verhoging (rots) staat.

In ons land bestaat een gehucht Pijnenburg onder Baarn en Soest.

PIRENNE;

Mogelijk een afgeleide vorm van Petrus. In Zeeuws-Vlaanderen en Vlaanderen komt de vorm Pier voor. De verkleinvorm is Pierke. In Wallonië en Frankrijk komt de vleivorm Pierreij voor. Mogelijk dat de franse vorm onder invloed van het nederlands tot Pierreij of

Pirreijn verworden is. Dan ligt Pirenne daar vlak tegenaan.

VAN DE POL;

Zal afkomstig zijn van Pol. Dit zijn gehuchten in Drenthe, Overijssel en Limburg. Een Pol is een hooggelegen stuk grond met erf en huis.

Indien er een tweede naamval geweest was -van den- dan zou bedoeld zijn dat de persoon in kwestie een kind was van Pol, afgeleid van Leopold of Apollonius of polydoor, respectievelijk in de betekenis van 'dappere leeuw', 'vernietiger', 'met veel giften'.

In Vlaanderen staat Pol voor Paul, van de latijnse naam Paulus, wat 'klein' of 'gering' betekent.

PRIEMS;

Zoon van Priem. Afgeleid van de latijnse persoonsnaam Primo, 'de eerste, voornaamste'.

PUI(J)ENBROEK;

Het toponiem pijpenbroek komt in Vlaanderen voor.

Het laatste lid is een moerassig land.

Het eerste lid zal wel een kikvors betekenen. Een pui of puyt is een kikker.

De persoon zou dan gewoond hebben in een moerassig land met kikkers.

-R-

REESE;

Persoon kan afkomstig zijn geweest van Rees in Duitsland, nabij Kalkar aan de Rijn; of Rees in de provincie Antwerpen; of Reeze in de provincie Overijssel.

Mogelijk zijn alle drie afgeleid van het latijnse 'rasus' wat 'vlak moerassig land' betekent.

VAN RIEL;

Persoon is afkomstig van Riel.

Mogelijk is het afgeleid van Ril dit is 'waterloop'. We kennen ook het Rylaar; 'een open plek in het bos met waterloop'.

Joseph Wijdemans.

DE KEMPEN EN
ZIJN VOLK -6-
door
Willy van Rooy

DE LEGENDE VAN ROVERT

Onze heemkunde mensen kennen allemaal het witte kapelletje op Rovert. Het bevindt zich dichtbij het stenen bruggetje over de Beek.

Marc Vermeeren vertelt in het boekje 'Poppel in goede en kwade dagen' hierover het volgende:

Op de avond van 13 oktober 1735 braken drie beruchte baanstropers 's avonds omstreeks 10 uur langs de deur de kerk van Poppel binnen. Zij stalen uit het tabernakel de ciborie met geconsacreerde hosties en twee zilveren kistjes bevattende de relikwieën van de H. Willibrordus en de H. Valentinus.

De volgende dag heerste er een grote verslagenheid onder de bewoners van Poppel, toen zij de diefstal vernamen en direct toog men in groepjes op weg om de daders te vinden. Hierbij trok men ook naar Rovert en daar ontdekte men op enkele stappen afstand van de weg, vlak bij de ruïnes van de Hilvarenbeekse schuurkerk, een plaats waar pas gedolven moest zijn. Met een stok doorwoelde men de grond en spoedig kwam er een hostie

IN HET JAAR 1735 WERD IN DE POPPELSE KERK EEN HEILIG-
SCHENNENDE DIEFSTAL GEPLEEGD. OP DEZE PLAATS WERDEN DE
H.HOSTIES NEDERGEWORPEN.

te voorschijn. Daarna werden ook de andere hosties en relikwieën gevonden. Waarschijnlijk hadden de dieven zich in de ruïne van de schuurkerk van de hosties en relikwieën ontdaan om daarna naar het noorden te vluchten.

Hier zijn de historisch vaststaande feiten gegeven.

Mensen zouden echter geen mensen zijn, als zij om deze indrukwekkende kende gebeurtenis niet hun legende hadden geweven.

De legende nu verhaalt, dat de vinder van de hosties een herder was, die de ontdekking deed, omdat zijn schapen knielden op de plaats waar de hosties begraven waren.

Zo is het gebeuren ook uitgebeeld op een schilderij dat door een Zuster van het H.Graf van Turnhout werd gemaakt en dat zich boven het altaar in de kapel bevindt.

Tot zover Marc Vermeeren.

Het schilderij heeft altijd diepe indruk op mij gemaakt door zijn hoge artistieke kwaliteit, al was het vaak moeilijk om door het kleine deurraampje een duidelijk beeld te krijgen. Vorige zomer van 1986 was het kapelletje open en ik schrok van de materieel slechte toestand van het schilderij. Waarschijnlijk door de vochtigheid -het water liep langs de muur- waren het doek en de verf aangetast en van de oorspronkelijke kleuren was weinig meer over.

Na een prettig contact met de Heemkundekring Poppel bood ik aan het schilderij te restaureren. Dit is inmiddels in mijn atelier gebeurd.

Steeds meer groeide mijn belangstelling voor de onbekende schilderes. Het gevolg was dat ik op zoek ging naar de zusters van het H.Graf in de Paterstraat in Turnhout. Met spanning begaf ik mij door de hoge

poort en de lange gang naar de portierster, met weinig hoop dat de bewuste schilderes nog in leven zou zijn.

Een glimlach op het gelaat van de jonge portierster bracht een positief antwoord. Het was Zuster Bernardine da Costa die zich in een der kamertjes van het gigantische gebouw moest bevinden. Het zoeken nam ongeveer 20 minuten in beslag.

Ik vond haar diep weggezakt in een fauteuil met twee trillende handen in haar schoot. Ze was 84 jaar oud doch met een zeer heldere geest. Van het schilderij had ik een foto meegenomen. Zij genoot zichtbaar van deze oude herinnering en vertelde dit werk gemaakt te hebben in 1946.

Zij schilderde reeds vanaf haar jeugd, was met haar 19 jaar ingetreden in het klooster en volgde toen lessen bij Piet Gerrits, de bekende kerkschilder en glazenier, in Nijmegen. Daarna volgden de lessen bij de beroemde Jan van Puyenbroek aan de Academie van Antwerpen en daarna bij Dirk Baksteen uit Rotterdam, bekend om zijn etsen en tekeningen van Brabantse en Vlaamse boerderijen. Zij exposeerde in alle grote steden in België met veel succes. Jammer genoeg was van haar oeuvre niets meer aanwezig.

Het zijn gebeurtenissen waar je met plezier aan terugdenkt.

TUSSEN „LEY EN DIE GEMEYNACKEREN „

UITGIFTE VAN DE 'GEMEYNT' AAN WEST-TILBURG EN GOIRLE

DEEL II

De uitgifte van de gemene gronden moet men beschouwen als een verkoopovereenkomst tussen de grondheer en de belanghebbenden. In ons geval respectievelijk hertog Jan III en zijn leenman Rogier van Leefeldale en de gerechtigde boeren van West-Tilburg en Goirle.

Van Leefeldale was hierbij betrokken als heer van Hilvarenbeek en dat is niet zo vreemd, als men bedenkt dat de grenzen van dorp, parochie en eninge(rechtsgebied), veelal door elkaar lopen. Dit was ook zo het geval met de gronden van onze gemeynst, die onder Riel lagen en dat dorp behoorde tot de heerlijkheid en het gericht van Hilvarenbeek.

Deze verkoop, in de uitgiftebrief ook als zodanig aangeduid, is voor onze begrippen er wel een van 'n eigenaardige soort, want in feite grond, die men niet in eigendom verkreeg; men kon er alleen rechten op doen gelden en het was dus een soort erfpacht.

Van de uitgiftebrief zijn alleen enkele afschriften bewaard gebleven; het originele dokument is verloren gegaan.

Daar bij de verdere beschrijving van de gemeynst herhaaldelijk op de uitgiftebrief wordt teruggekomen, wordt nu hierna het 17e eeuwse afschrift weergegeven, zoals dat wordt aangetroffen in het Gemeentelijk Archief te Tilburg.

Wij, Jan bij der gratien Godts, hertoch van Lothringen, van Brabant ende Limborch: Ende Rogier van Levendale, borchgrave van Brussel, heer van Oirschot, van Percke ende Beecke maecken kennelijck eenen yegelijcken, dat wij vercocht hebben onse goede Luijden der dorpen van West Tilborch ende Goirle alle onse gemeente ende woestijnen, gelegen binnen der paelen ende paelsteden hier nae beschreven, van welcke gemeente ons nu ter tijdt noch chijnsen noch andere gerechticheijten wordet betaelt oft gegeven soo waer de voorschreven gemeente binnen de naeghenoemde palen geleghen moghen zijn in harden, in weecken etc: te weeten:

van den uijterste pael der gemeente van der naebuere Huijkelem door den wech oft gemeijne straet totte Rovoirse watermolen toe, van dyer plaetse aff ter plaetse toe genoempt Eerwicxvoirt van daer ter plaetsen toe genoempt Mielberch van daer ter plaetsen toe geheijten Middelbroek van dyer plaetsen totter Hoeven toe tot Donghen ende tot het goet toe van den Ridder heer Wouter van Berghen, vandaer totter behoirlijke scheijdinge toe des dorps van Loon daer aff totten uystersten pael der gemeijnten onses dorps van Haeren ende voorts van daer totten voirgeschreeven paele der gemeijnten van den naebuere van Huijkelem.

Ende voor soo veel het een deel van de voirgeschreven ons Rogieren voirgenoomt mach aengaen hebben wij 't selve vercocht onse goede luijden der dorpen van West Tilborch ende Ghoirle tot huijeren behoeff. Ende allen dengenen die binnen den voirschreven paelen zijnde woonende 't samen ooijsck, die met hen des coops nu ter tijdt ende hier naemaels deelachtich willen wesen om bij heurluijden ende heuren nacomelinghen die inne deeser gemeente gherecht zijn in een erffelijck gemeijn gebruijck behouden te worden voor een beleeninghe van twee hondert ponden Turonise zwarten, den Turnense grooten voor seshien penninghen gereeckent.

De welcke ons bij den voirschreven onser goede luijden geheelijck betaelt zijn: Van welcke voirschreven beleeninghe wij hertoch Jan voirschreven sullen hebben de drie deelen te weten een hondert ende veijffthich ponden voor onsen aendeel ende wij Rogier voernoempt het vierde deel te weeten vijftich ponden der voirschreven munte voor onsen aendeel. Ende mede voor ende om eenen jaerlijcken ende erffelijcken chijs van drie ponden cleijn gelts, te weeten den Turonise grooten ender der Munte des Conincx van Vrancrijck oft ander pajement van den selvene weerde voor seshien penninghen gereeckent, ons ende onsen erffgenaemen oft nacomelinghen alle jaer te betaelen in Hoochtijt van Kerstmisse ter plaetse genoemp Oosterwijck.

Van welcke voorgenoemde chijs wij hertoch Jan voirschreven ende onse erffgenaemen oft nacomelinghen nae ons weesende insgelijckx sullen hebben de drie deelen, te weeten vijff ende vertich scellinghen der munte voirschreven voor onsen aendeel.

Ende wij Rogier voorgenoempt onse erffgenaemen ofte nacomelinghen voor onsen aendeel vijffthien scellinghen der munte als voir met conditie daertoe gedaen, dat off de voirschreven drie ponden ten voirschreven daeghen nyet en worde betaelt, sullen verbeuren, die zij 't samen sullen gehouden zijn te betaelen, die peene van drye schellinghen ende niet meer.

Verleenen ende gunnen oijck mede onse goede luijden van West Tilborch ende Goirle, dat zij uijt ende onder haerluijden sullen moghen verkiesen zeven bequame mannen nae wyens ordonnantie de gemeijnte altijts sal gebruijckt worden, de welcke ooiick van de voirschreven gemeijnte soo veel onder een worden, de welcke ooiick van de voirschreven gemeijnte soo veel onder een ewige bevestinghe sullen moghen vercoopen, dat se van den voirschreven chijs alle jaeren blijven gereleveert¹

---

¹releveren: van een last of verplichting bevrijden.

ende bevrijt. Welcke voirschreven zeven vercooren mannen sullen oijck moghen ordinantie maecken om bij de voirschreven onse goede luijden dese gemeijnte gebruijckt te worden op de pene van thien schellinghen der munte voirschreven van welcke pene wij als boven de helfft sullen deelen ende hebben ende van der andere helfft de vier schellinghen ten behoeff van der kercke tot West Tilborch ende de twaelff penninghen den vorster, die telcker reijse desen pene sal becalengieren² ende uijt richten.

Ende is 't saeck, dat yemant vremders, die midst den voirschreven coope in deese gemeijnte nyet gericht is, deselleve bevonden werde ter gebruijcken met sijnen beesten oft in andere manieren sonder hennen wille ende consent, sulcken moghen zij doen betaelen telcker reijse de penen van thien scellinghen in maniere als voir te deelen ende soo wat de voirschreven zeven mannen eendrechtelijcke van huijerluijden gecooren zijde van deeser gemeijnte sullen doen tot heuren den gemeijnen oirbaer, willen ende ordineren wij 't selve van weerde te blijven sonder yemants wederseggen.

Gelovende voor ons onsen erffgenaemen ende naecomelingen voirschreven ende elck van dien besunder onsen goeden luijden altijs vast gestendich ende van weerden te houden ende daertegens nimmer meer te doen oft doen bij ons selleven oft van yemanden anders noch oijck egheen exceptie list oft oirsaecke te soecken waer door 't voirschreven oft eninghe van dyen eninchsins wederroepen, gebrocken oft van onmachte gemaect mochte worden.

Ende des 't oirconden hebben wij onse zegelen aen deesen brief doen hanghen.

Gegeven tot Brussеле op Sinte Gielisdach in den jaere ons Heeren, duijsent drye hondert negen ende twintich

---

²calengieren: op datum vastleggen.

Tot zover de akte uit duizend drie honderd negen en twintig, 1329.

*****

De aanduiding 'West Tilburg' doet misschien wat vreemd aan.

Onderstaand kaartje zal echter duidelijk maken dat men daar de tegenwoordige gemeente Tilburg onder moet verstaan.

Vanaf de 13e eeuw tot in 't begin van de 16e eeuw werd Tilburg als zodanig aangeduid.

J.C.J. Hoogendoorn.

KAART DER TILBURGEN (15^e EEUW)

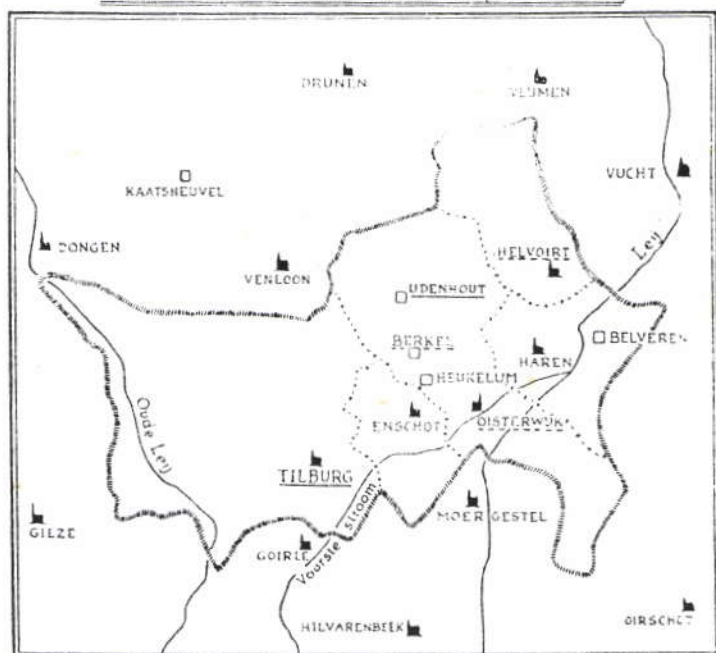

Abb. 1.

VERKLARING

—	GRENS DER TILBURGEN	} DE GROENEN BEANTWOORDEN AAN DE BURGERLIJKE EN KERKELIJKE GRENSEN VAN 14 1550
---	PAROCHIE-GRENSZEN	
▲	PAROCHIE-KERK	
□	PLAATSEN ZONDER PAROCHIE-KERK	
—	PLAATSEN DIE IN DE 14 ^e EEUW TOEWEN DEN NAAM 'WESTTILBURG' DRAGEN	
---	PLAATSEN DIE IN DE 15 ^e EEUW TOEWEN DEN NAAM 'OOSTTILBURG' DRAGEN	

STILSTAAN

IN DE KRUIDENTUIN

DE DOORNAPPEL

Nu de winterslaap in de kruidentuin ten einde loopt, gaan we de tuin weer bewerken om er iets moois van te maken. Hopelijk is er niet teveel bevroren en komt alles weer boven de grond. Dat is iets wat elk jaar opnieuw toch spannend is.

De Doornappel was een prachtige boom in het Paradijs, de boom van goed en kwaad.

Nadat Adam en Eva van de appel gegeten hadden, sprak God tot de slang: "Gij zult op uw buik kruipen en levenslang aarde eten."

De slang kronkelde zich om de boom en spoot haar gif erop. De boom werd kleiner en kleiner, het werd een naar en giftig dwerggewas. De appel werd giftig en de stekels stellen de slangetanden voor. Het is een droge appel zonder vlees, een duivelsappel, de vrucht van de duivelsplant.

Heksen, die vooral in de middeleeuwen hoogtij vierden, maakten gebruik van giftige planten.

Heksen waren mensen, die via een verbond met de duivel, in staat waren mensen kwaad te doen. Om aan de Sabbat te kunnen deelnemen, smeerden

zij de stok van hun bezem en enkele delen van hun lichaam in met een heksenalf.

Deze zalf bevatte Bilzenkruid, Wolfskers, Monnikskap, Koningsvaren, IJzerhard, Huislook, Zwarte Nachtschade, Wolfsmelk en Doornappel.

Dit bracht hen in een roes; ze werden 'high' zouden we nu zeggen.

Natuurlijk waren er ook planten, die al het onheil tegengingen. Eigenaardig is dat dezelfde planten vaak voor beide doeleinden gebruikt werden. Men verdreef de duivel en de heksen door rook van dezelfde kruiden.

De beste tijden waren: de nacht van St. Thomas -21 december-, de Kerstnacht, de nacht van Nieuwjaar en de nacht van Driekoningen.

Er moest dus veel gedaan worden tegen het kwaad van de Doornappel. Maar in al het kwade zit toch iets goeds; het was een volksgeneesmiddel tegen astma.

De plant is afkomstig uit Turkije en door de zigeuners verspreid.

DOORNAPPEL

kleur :wit
hoogte :+nl.50 m
bloei :juli-sept.
gebruik:giftig

volksnamen
dolappel
mollekruid
wonderboom
duivelkruid

TON SAS.

geLicht uit oude archieven

AKTE VAN VISVLIET

OAA 864 MINUTEN VAN UITGEGANE BRIEVEN, 1657-1795

Generaties lang heeft in Brabant de opvatting geheerst, dat het de hoge belastingdruk vanuit Den Haag geweest is, die in de 17e en 18e eeuw Brabant arm gemaakt en gehouden heeft.

Het proefschrift van dr. A.C.M. Kappelhof 'Belastingheffing in de Meierij van Den Bosch gedurende de Generaliteitsperiode, 1648-1730' heeft, voorzover dat nodig was, die opvatting thans goeddeels teniet gedaan. In dit gewest werden geen andere en hogere belastingen geheven dan al in de andere Generaliteitslanden gebruikelijk was, maar daarnaast zijn het de oorlogsomstandigheden en agrarische depressies geweest, die in de Meierij van Den Bosch, waartoe wij ons willen bepalen, tot zulke benarde toestanden en zware economische achteruitgang hebben gevoerd. Van die oorlogsomstandigheden hebben de Generaliteitslanden, die immers als een soort buffer fungeerden, het meest te lijden gehad en dit heeft de armoede en ontreddeing een extra accent gegeven.

Van de Goirlese armoede en ontreddeing van die dagen geeft de navolgende Memorie aan de Raad van Staten der Verenigde Nederlanden, die in twee afleveringen zal worden gepubliceerd, een goed tijdsbeeld.

MEMORIE

Aan de Heeren haar Ed(ele) Mo(gende) Gecommitteerden uyt den Raad van Staten der Verenigde Nederlanden tot de Verpagting der Tiende te S(Hertogen)Bosch over den jaare 1745 omme en innegevolge van haar Ed(ele) Mo(gende) Resolutie van den 8e februarij 1745 door de Regenten der heerlijckheit en Dorpe van Goirle, Quartiere van Oosterwijck Meijerije van S'Bosch geobtineert daar meede aan te toonen het waare Verval en Armoede van het Voorz(egde) Dorpje van Goirle, soo als hij haare Requeste ten fine van Remis aan haar Hoog Mo(gende) de heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden gepresenteert, hebben ter Neder gestelt:

UEd(ele) Mo(genden) sullen gelieven te weten, dat het voorsz(egde) Dorpje van Goirle maar bestaat in hondert vier en Seventig huijshoudens oft Menagiën, waar onder maar omtrent vijff en twintig die met fundament kunnen en geheel haare Impositiën moeten betalen, Vijff en sestig die maar omtrent voor de helft kunnen betalen en sommige nog al met groot leet en armoede, acht en sestig die schoon niet van den armen leven egter niet in staat sijn iets te kunnen geven, En Sestien die positive van den armen leve.

Dat voor deesen in het voorsz(egde) Dorpje sijn gehouden geworden volgens Calculatie vier hondert seven en seventig beesten, en negen hondert Schapen, wordende tegenwoordig het eene jaar door het andere eenige jaaren gerekent maar gehouden drie hondert en acht à tien beesten, en negentig off uijtterlijk hondert Schapen, dus tegenwoordig hondert negen en sestig beesten, en acht hondert schapen minder gehouden worden.

Dat het voorsz(egde) dorpje van Goirle jaarlijcx in de Impositiën van het Hoofgelt in plaats van het gemaal,

Drancken, Slag off Beestiaal en Hoorn gelt en besaeijde Mergen, met de Rantsoen penningen moet betalen eene Somme van een duijsent twee hondert tien gulden negentien Stuijvers en dartien penningen, behalven de onkosten van Collectgelden en andersints, welke groote en voor dat Dorpje sware somme, bij dat kleijne getal van vijff en twintig vermogen(d)e Ingesetenen voor een groot gedeelte, en vijff en sestig redelijcke, waar onder veel die werck hebben haren soberen koste te winnen, moeten werden opgebracht en betaalt.

't geene heeft veroorzaakt dat in dat Dorpje in 't geheel zijn vervallen en weg geraakt een en veertig Huijsen, een olij Molen, een wol Verwerijde, en drie Brouwerijen, die wel meest vervallen sijn bij der Verthoonders geheugen, en gedurende dat dat Dorpje in soo sware en gants druckende last heeft geseten, zijnde onder de voorsz(egde) een en veertig huijsen gerekent twee die nog naar het presenteeren van Request zijn affgebrant, en maar een van opgemaakt is, bestaende het Dorpje tegenwoordig maar meer in hondert acht en dartig Huijsen, alle kleijne keetiens daar onder gereeckent, Waar door, als meede dat dat Dorpje soodanig tot armoede is geraakt, het verval in beesten en schapen ook is veroorzaakt.

Dat ook den Impost dan de besaeijde Mergen minder moet renderen als voor deesen, soude ook kunnen gesien worden uijt de Lijste van de verdestrueerde Huijsen, en deser leggende Landen die in den jaare 1724 Ingevolge haar Ed(ele) Mo(gende) Resolutie van den 29e december 1723 aan den ontvanger der Verponding over dit quartier van Oisterwijck overgegeven sijn, waar in sedert die tijt, mits het houden van soo veel minder beesten en schapen, en door de armoede 't waarlijck noch al veel meer verval is gekomen.

Dat het voorsz(egde) Dorpje in alle haare Impostiën soo swaar is aangeslagen, is veroorzaakt ten tijde van de Verpagting der gemeene Middelen om dat het voorsz(egde)

Dorpje liggende tussen Tilborg en Hilvarenbeeck, aan Oostenrijcx Brabant, die Pagters van de Dorpen van Tilborg en Hilvarenbeeck in der tijt, niet om dat de Impostiën over dat Dorpje van Goirle soo veel konden opbrengen, maar om Sluikerije voor te komen, hoog moesten pagten, en wel soo hoog, dat de Pagters de uijtgelooftde pagtpenningen ten Comptoire niet kunnende furneren, Considerabele remissiën hebben bekomen, en des niet tegenstaande nog veele van deselve geruineert sijn geweest.

Dat des niet tegenstaande tot ongeluck Van de ingesetenen van dat Dorpje van Goirle bij de aanschrijvinge, na het hoogste beloop van de Verpacting over drie jaren door den anderen gerekent is aangeslagen.

Door allen 't Welke dan is veroorzaakt, dat het voorsz(egde) Dorpje van Goirle, soodanig is vervallen en tot armoede geraakt, dat bij haare reeckeningen over den jaare 1741 gesloten den 30e junij 1744 bij sloth van Dorps Huijshouden te kort komt eene somme van 522 (guldens) 13 (stuijvers) 13 (penningen) En bij 't sloth der ordinaire s'Lants Verponding 367 (gulden) 2 (stuijvers) 5 (penningen) (hetgeen in totaal maakt) 889 (guldens) 16 (stuijvers) 2 (penningen)

Waar tegens bij het sloth van de Conincxbeede overschiet eene somme van 495 (guldens) 9 (stuijvers) 8 penningen)

En bij 't sloth der gemeene middelen 102 (guldens) 9 (stuijvers) 8 penningen) (hetgeen in totaal maakt) 597 (guldens) 19 (stuijvers) 0 (penningen) dus de gemeente over dat jaar te kort komt volgens Reeckening daar van zijnde 291 (guldens) 17 (stuijvers) 2 (penningen)¹

wordt vervolgd.

Niek Klooster.

---

¹In een stuiver gingen 16 penningen en 20 stuivers maakten een gulden

HET HEEMARCHIEF LEEFT

Het is onze lezers ongetwijfeld bekend dat het heemerf, behalve een museum ook een archief heeft. Een archief dat zich op steeds meer bezoekers mag verheugen. Dat betekent dat wij, vaste bezoekers van het heemerf, maar ook anderen overtuigd zijn van het waardevolle van het archief. Het bevat een schat aan gegevens voor heemleden en niet-heemleden, zelfs de ambtenaren van de gemeente komen hier gegevens vergaren welke soms nodig zijn voor hun dienst.

Daarom staat boven dit artikel 'het heemarchief leeft'.

Nu de weg naar ons heemarchief bekend geworden is en steeds meer populariteit geniet, gaat het uit de kinderschoenen groeien. Onze archiefmedewerkers leven met deze groei mee en gaan zich, zoals het goede ouders betaamt, bij de groei van hun kinderen, zorgen maken, om hun archief.

De eerste zorg is de brandveiligheid van deze onvervangbare verzameling. Het bestuur deelt deze bezorgdheid. Zij van hun kant zullen het nodige ondernemen om ook ons gemeentebestuur daarvan te overtuigen.

De tweede zorg is de toegankelijkheid van het archief; daarmee bedoelen we, hoe kunnen onze archiefmedewerkers snel en precies vinden, waar zij en anderen naar vragen? Daartoe zal alles en dan ook alles op fiches gezet moeten worden. Dit is enorm veel werk, dat we met veel plezier zullen doen, maar waarbij, voor sommige onderdelen, onze heemleden zonder al te veel moeite behulpzaam kunnen zijn.

Wij hebben namelijk enorm veel jaargangen van allerlei tijdschriften waarin vele waardevolle artikelen staan. Natuurlijk kennen onze archiefmedewerkers deze artikelen niet uit hun blote hoofd en kunnen zij pas na enig zoeken het gewenste artikel uit het vak lichten of zij zoeken naar een artikel dat in het geheel niet in het

archieff berust. Om dit onnodige zoekwerk te voorkomen kunnen onze leden helpen.

WAT IS DE BEDOELING?

Globaal komt het hierop neer: wij vragen onze heemleden bepaalde tijdschriften mee naar huis te nemen om deze door te lezen. Op de bijgevoegde formulieren kunnen daarna van elk artikel gegevens worden genoteerd. Onze archiefmedewerkers kunnen dan later deze gegevens op fiches overbrengen.

Wij begrijpen best dat niet iedereen zich geroepen voelt voor dit werk, maar er zullen zeker leden zijn, die zich op deze manier verdienstelijk willen maken voor het heem.

Wij willen daarom een voorlichtingsavond organiseren en wel op woensdag 20 mei; 20.00 uur op 't heemterf.

Op deze avond zullen wij uitleggen hoe we het een en ander aan de steel willen steken. We willen dan ook komen tot een vaste datum waarop tijdschriften en boeken kunnen worden ingeleverd en opgehaald. In gezamenlijk overleg moet dit mogelijk zijn.

De archief medewerkers hopen op een brede belangstelling.

Namens de archiefmedewerkers,
Joseph Wijdemans, archivaris.

*uit de koker van
Cees' Robber*

*over
Goirle*

DE LIEVELINGEN VAN CAMBRINUS EN HERTOOG JAN ..
EN DAAR HOREN DIE VAN SOBRIETAS NIET BIJ ....

Als Goirlenaar vertoef ik graag in Poppel. Ik ben niet de enige, en bij Mieke Pap ontmoet ik meermalen goedgeluimde dorpsgenoten.

Soms dwaal ik verder en beland dan via de Vrijheid Weelde in Turnhout, de hoofdstad van de Belgische Kempen. Ook bij de 'muggenblussers', de scheldnaam voor de bewoners van Turnhout, is het plezant en ge wordt er heerlijk als goei gebuur ontvangen.

Bij de vrede van Munster in 1648 zaten wij ocharme net aan verkeerde kant van de limiet. Onze zuiderburen gingen een voorspoedige tijd tegemoet en als we de oude folianten in onze archieven mogen geloven, was het in Goirle in die tijd een en al doffe ellende.

In arren moede heeft het gemeentebestuur van Goirle toen eens een beroep gedaan op de Schepenen van Weelde en verzocht om schriftelijk te bevestigen dat Goirle er zo allerbelabberd voorstond en er het zout in de pap niet was te verdienen.

Jan Haermans, Jan van Horen, Peter Havermans en Michiel Bols, schepenen der Vrijheid Weelde, bevestigen in een officieel schrijven de desolate toestand waarin hun noorderburen verkeren. Ze hadden er werkelijk mee te doen ... 'mitleid' is nog altijd gemakkelijker op te brengen dan 'mitfreud' ...

Hun schrijven dateert van 19 februari 1657 en verwijst daarin naar de goede verstandhouding tussen die van Goirle en die van Weelde. Zij verklaren voor de 'oprechte waarheid' dat het met de welvaart in Goirle maar slecht was gesteld. Het was er om de dooie dood geen rozegeur en maneschijn.

De grond waarop zij boerden deugde van geen kanten. Met hard werken en de nodige bemesting was er wel iets van te maken. Maar... er was geen mest... en haast geen vee... en weinig hooibeemden.

Wei- en hooibeemden gingen ze huren in de Langstraat! Ook niet naast de deur en voor bewerking ter plaatse waren ze dikwijls dagen onderweg.

De omliggende heivelden waren groot genoeg voor de bijenteelt, maar te klein en te schraal om er met succes de schapenteelt te beoefenen.

Als tengevolge van pest of oorlogsgeweld de bebouwde akkers enige jaren niet werden bewerkt, verviel alles weer in de kortste keren tot hei en woestenij.

Ondanks het gemis aan weiland en beemden kon Goirle zich toch de luxe veroorloven er een kleine veestapel op na te houden, omdat een krachtige bijvoeding ter beschikking was, namelijk de afvalproducten van de vele kleine bierbrouwerijtjes ter plaatse; 'draf' of 'drab'.

Ook 'buystel' of 'bostel' worden genoemd, ook afkomstig uit de brouwerij en verder nog 'spoeliche' of 'spooling', nu nog gangbaar als 'spuling', een krachtvoer, waarmee zich ook de Verloren Zoon op de been wist te houden.

En zo zijn we verzeild geraakt in het wereldje van bierbrouwerijen, brouwers en bieren, van gerstenat van kyrie, de drank voor het gemene volk, getapt in de 'tempels' waar Cambrinus werd vereerd en Hertog Jan bezongen.

In voorgaande artikelen heb ik u reeds verteld over de herberg en brouwerij 'Sint Jacob', al genoemd in 1501 en gelegen aan de Heerbaan die via Hoogstraten op Antwerpen liep. De naam Sint Jacob zal wel verwijzen naar de bedevaartplaats Santiago de Compostela, gelegen aan de westkust van Noord-Spanje.

De herberg 'Sint Joris' annex brouwerij verwijst naar de naam van de nog bestaande schutterij Sint Joris.

'De Rode Leeuw', een brouwhuis en herbergh. (archieff Tilburg R. 859-1711)

'Het Pannenhuis', een brouwerij bij de kerk. (archieff Tilburg R. 450-foloi 51 anno 1785)

'De Pastorije', een brouwerij en oliemolen te Goirle aan de kerk. (archieff Tilburg R. 369 folio 369 v-1667)

Verder de herberg 'Het Paradijs' op Gorp. (archieff Tilburg R. 1293-september 1802)

Deze herberg is afgebrand in 1912.

Dan was er ook nog een huysinghe gesegt 'Het Paradijs' aan de Bakertand, gedateerd 1698. Of we hier ook met een herberg te doen hebben, kan ik niet bevestigen. Sjef van Dijk zaliger heeft mij deze vondst eens toegespeeld. Ook Nieuwkerk had zijn herberg bij de grenskerk.

Dit is mijn kroegentocht tot ongeveer 1800.

Behalve eigen brouwsels dronken onze voorvaderen ook geïmporteerde bieren; onder andere bier uit Breda, afkomstig van de brouwerij 'De Twee Hoefijzers' en dan een ander bier, ook afkomstig van Breda, maar van 'De Drie Hoefijzers'. Ook brouwerij 'De Posthoorn', idem uit Breda was hier met zijn bier vertegenwoordigd.

Blijkens de aantekeningen uit de archieven (archieff Tilburg R. 674-1601) dronk de bevolking tijdens een

pestperiode bier als water. De afrekeningen vermelden forse bedragen voor gehaalde bieren.. zij spreken over vaten en tonnen biers.

Ook minderwaardig bier werd getapt, daartoe behoorde het 'Scherp- of Scharrebier', en het 'Kwanselbier'.

Een bestaand verbod verordonneerd door de Heer van de Heerlijkheid Tilburg en Goirle maakte het drinken of tappen van kwanselbieren tot een strafbaar feit.

"Niemand en sal hebben te eischen enige balgelden of diergelijcke quanselbieren te drincken, oock geene weerts ofte weerdinne daer op te tappen, of op den eersten aen den bruydegom enige gelagen te setten (op kosten van de bruidegom) op verbeurte van vijftich gl en de arbitrale correctie.

Gepubliceert den IX januari 1656. Jan Hendrik Otten. Vorster. Bron: Inventaris, archief der Heren van Tilburg, no. 30.

Het was een bestaand gebruik dat jongelui die ondertrouwd waren hun vrienden en kennissen verzochten op de kwansel. Hielden zij zich aan dit volksgebruik dan waren zij in overtreding en werden beboet door de overheid. Weken zij, vanwege die stok achter de deur, van de traditie af, dan speelde de buurtschap voor eigen rechter, wat meestal uitliep op plagerijen en vernielingen aan de woning of gereedschap van de trouwlustigen.

Heden ten dage bestaat dit gebruik nog in boerengemeenschappen. Na de ondertrouw wordt het jonge paar door buurtgenoten en vrienden 'losgeschoten'. Aanvankelijk werden de jongelui, als zij terugkwamen van het gemeentehuis, ontvangen met knallende schoten uit oude jachtgeweren. De schutters stonden verborgen opgesteld op plaatsen waar de verliefden geen onraad vermoedden. Nu zijn de geweren vervangen door melkbussen gevuld met carbiedgas. Het gas wordt tot ontploffing gebracht en met daverend geweld vliegt telkens de deksel van de

melkbus en doet den volke kond dat er weer twee uit de kindsheid stappen en lid worden van de grote guld der getrouwen. Meestal tracteert dan de bruid op een vat bier.

In mijn verzameling toponiemen is ook opgenomen het toponiem 'het grote Hopveldeke' en 'het kleine Hopveldeke'.

Zo gij weet is hop een der ingredienten bij de bierbereiding. De toevoeging van de vrouwelijke hopbel aan het bierextract geeft het bier de bittere aromatische geur.

Wat u waarschijnlijk niet weet... achter mijn huis in de Bergstraat groeit de wilde hop welig, evenals bij mijn bureu.

Hop is een taaie rakker en haast niet uit te roeien. Naast de hop van de hopvelden werd de wilde hop geplukt; dat kon een mooie bijverdienste zijn.

In een specificatie uit het jaar 1604 samengesteld op last van de Heer van de Heerlijkheid, betreffende Schouwen, Ovens, Heerden en Ploegen wordt reeds op drie plaatsen verwezen naar de aanwezigheid van brandewijnstokerijen in Goirle, namelijk;

In het huis dat Mari Jan Jan Gerits bewoonde was een brauwoven,

idem in het huis van Anthonis Ariaens Aelewijns (Sint Jacob)

idem in het huis van Lijn Mr Jans.

In deze genoemde lieden hebben we te maken met enkele kopstukken uit de Goirlese gemeenschap, want brouwers en jeneverstokers behoorden tot de eerste der dorpsgenoten.

De acte Notarieel no. 60 folio 17-1692 is een schatkamer van gegevens. Zij gooit ons heel wat Goirlese gegevens te gribbel te grabbel voor de voeten.

De verkorte inhoud;

Jeremias Peymans, Simon Jansen de Leeuw, Peter van Aelst, Antony den soon van Maria (wed. Jan van Heyst), de weduwe van Jan van Delft, Jan Jansen van Beeck, Jan de Wit, Catalijn, weduwe van Jacob van den Eynde, de

weduwe van Jan Hoofmans, Bernart Hoofmans, allen respectieve Weerst en Waerdinne, hebben een accoord aangegaan om gezamenlijk de accijns te pachten die geheven wordt op de invoer van dranken te Goirle.

Ponds-ponds-gewijs bedraagt ieders aandeel;

voor Jeremias elff gl.

Voor Symon Jans de Leeuw sestien gl.

Voor Peter van Aelst thien gl thien st.

Voor Maria, de weduwe van Jan van Heyst acht en twintigh gl.

Voor de weduwe van Jan van Delft thien gl.

Voor Jan Jans van Beeck acht gl.

voor Jan de Wit achttien gl.

Voor Catalijn, de weduwe van Jacob van den Eynde sesthien gl.

Voor de weduwe van Jan Hoofmans acht gl.

Voor Bernart Hoofmans dartigh gl.

Totaal hondert vijff en vijftigh gl thien stuivers.

Verder moeten de tien comparanten, behalve de pachtsom, aan de bestaande gilden te Goirle betalen:

twee gl. aan het gilde van Sinte Krispijn,

een gl. vijfthien stuver aan het Sint Hubertusgilde,

vier gl. aan het Sinte Catalijnsgilde,

drie gl. aan het Sint Nicolaasgilde,

een gl. en thien stuver aan het Ploeghgilde,

vier gl. aan het Ons Lieve Vrouwe gilde,

een gl. vier stuver aan het Bijengilde.

Samen seventhien gl. negen st.

De contractanten verklaren verder dat er geen enkel biersoort, of het nou per ton, per half vat, of kan wordt geleverd, zullen verkopen als dat niet gelegitimeerd wordt door een bewijs, dat afgegeven is door de ambtenaar die door de contractanten daarvoor is aangesteld. Die in overtreding is wordt telkens beboet met vijff gl. De helft van deze boeten komt ten goede aan de Armen van Goirle. Deze bepaling geldt ook voor bieren die van elders worden ingevoerd.

Ter orientatie van de lezer:

Het Sinte Krispijngilde is het gilde der schoenmakers,

Het Sint Hubertusgilde is het gilde der jagers,

Het Sinte Catalijnsgilde is het gilde der wagemakers en molenaars,

Het Sint Nicolaasgilde is het gilde der ballemakers,

Het Ploeghgilde is het gilde der landbouwers,

Het Onse Lievevrouwe gilde is het gilde der jonge dochters,

Het Bijengilde is het gilde van de imkers, de bieboeren.

HET SINT NICOLAASGILDE

Het gilde van de ballemakers behoeft enige toelichting. Sint Nicolaas,- die inmiddels van de lijst der heiligen is afgevoerd, maar dat doeternietoe - was volgens de legende een zeer vrijgevig personaadje. Hij wierp 's nachts eens bij een berooide edelman door het venster drie zakjes geld naar binnen om zijn trouwlustige dochters, drie in getal, bij een eventueel huwelijk van een bruidschat te kunnen voorzien. In de loop der jaren zijn de geldbuidels in de legende getransformeerd tot goudblokjes en vervolgens geevolueerd tot ballen.

In het Friese dorp St. Nicolaasga, gelegen in de kaatshoek, is een herberg met een uithangbord waarop drie ballen zijn afgebeeld.

Het is meer een weet ....

OCULAIRE INSPECTIE

Regelmatig inspecteerde de overheid de verkoop en voorraad van bieren en sterke dranken. Een doorluchtig gezelschap bestaande uit Drost, Secretaris, Schepenen en de Vorster, vereerden de Bierbrouwers en Kasteleins met een bezoek, hielden oculaire inspectie, dronken een stevig glas en controleerden de voorraad dranken.

Als er bijna niets was omgezet informeerden ze tevens of ze in de toekomst bleven doorgaan met tappen en/of

brouwen.

Bij een inspectie, gehouden op 17 oktober 1703 werd bij Symon de Leeuw een voorraad bevonden van een 'aam' bier en zes halve aemen bier die nog niet waren aangesproken. Twee aemen waren 'loopende', dat wil zeggen aangesproken. De gehele voorraad bestond uit eigen brouwsel.

Bij Nicolaas van Beek was een aangesproken half vat van de Twee Hoefijzers uit Breda. Hij verklaarde dat hij doorging met de uitbating van zijn kroeg.

Adriaen Jansen Vijgen had een voorraad van een onaangesproken half vat bier en twee aangesproken vaten 'inlands' bier. Hij verklaarde door te willen gaan met de verkoop.

Cornelis Hesselmans had een voorraad van een half vat Breda's bier uit de Drie Hoefijzers en een aangesproken half vat bier betrokken van Joost Eeltiens. Hij gaat door met tappen.

Jan Joost Eeltiens heeft twee halve vaten bier in voorraad en nog een aangesproken vat bier; eigen brouwsel. Hij verklaart dat hij doorgaat met brouwen, tappen en stoken van brandewijn.

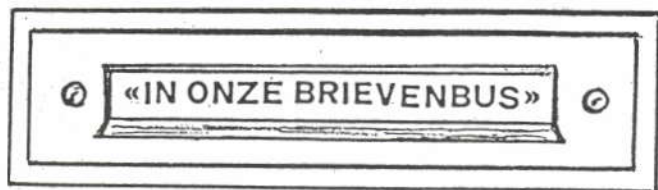
De weduwe Jan Hendrick Soffaers. Haar voorraad bestaat uit een aangesproken half vat Breda's bier uit de Twee Hoefeijzers. Zij verklaart de herberg aan te houden.

Jacobus van Es heeft drie halve vaten inlands bier in voorraad. Een half vat heeft hij betrokken van Jan Molengraeff en twee halve vaten van Symon de Leeuw. Verder bestaat zijn voorraad uit een 'kinneke' bier betrokken van de Leeuw, nog twee halve vaten bier en een pot jenever. Ook hij gaat door met schenken.

Ruth van Delft, de vorster heeft een half aangesproken vat bier in voorraad. Het bier heeft hij betrokken van Jan Joost Eeltiens. Ook de vorster gaat door met schenken.

Bastiaen Hosemans heeft een aangesproken half vat bier in voorraad. Dit bier is afkomstig van Brouwer de Leeuw. De verkoop gaat door.

Ter orientatie van de lezer:
De inhoud van een ton of vat is 140 liter. Een half vat bier is 70 liter en de inhoud van een kinneke of kanneke is 35 liter. Een aam is ongeveer een vat.

UITSLAG ENQUÊTE 'ROND DE SCHUTSBOOM'

Hartelijk dank voor uw reactie op de enquête bij 'Rond de Schutsboom' nr.2 van vorig jaar. 22% van onze leden reageerde. Dit zijn waarschijnlijk wel onze meest trouwe lezers en lezeressen, want anders reageert men niet zo gemakkelijk en het blijkt ook wel uit de antwoorden; 65% van hen leest ons periodiek dan ook altijd en helemaal terwijl 30% het altijd gedeeltelijk leest en 5% leest soms een stukje.

Dat onze leden ook niet terug schrikken voor de wat pittigere artikelen, blijkt wel uit de nr.1 van de door de leden samengestelde TOP-10. We drukken hem hieronder af:

1. Tussen ley en die gemeynackeren; Jan Hoogendoorn 20%
2. Uit de koker van Cees Robben over Goirle 17%
3. Onze vroede vaderen van weleer; Ad Houtepen 15%
4. Genealogie door Joseph Wijdemans 13%
5. Alle artikelen—geen speciale voorkeur— 12%
6. Stilstaan in de kruidentuin; meestal Ton Sas 11%
7. De Kempen en zijn volk door Willy van Rooy 5%
8. Zoals de ouden zongen door Cees Santegoets 3%
9. Gelicht uit oude archieven; meestal Niek Klooster 3%
10. Incidentele artikelen 1%

Deze uitslag plus Uw opbouwende kritiek zijn voor de redactie en de auteurs een ware stimulans om ermee door te gaan.

